स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्
पालीभाषा प्राकृतभाषा च(अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 1 **अङ्काः –15**

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

पालीभाषाम् अधिकृत्य प्रश्नाः –

1. पालीभाषायाः स्वराणां व्यञ्जनानां सयुक्तव्यञ्जनानां च परिचयः देयः ?
2. पालीभाषाम् अनुसृत्य सन्धिपरिचयः विधेयः।
3. पालीभाषानुसारं कृत्प्रत्ययानां तद्धितप्रत्ययानां च विस्तरेण परिचयः लिखतु ।
4. पालीभाषायाः व्याकरणानुसारं समासपरिचयः विधेयः।
5. पालीभाषायाः शब्दरूपाणि लिखन्तु – बुद्ध, मुनि, भिक्खु, अप्पा, कन्या।
6. पालीभाषायाः धातुरूपाणि लिखन्तु – भू, पठ्, ठा, दा, कथ् ।
7. पालीभाषायाः संस्कृतभाषायां अनुद्यताम् –

तदा वसवत्ति मारो छकामावचरिस्सरो । ससेनवाहनो बोधिमण्डं युद्धायुपागमि ॥१॥
एथ गण्हथ बन्धथ छड्डेथ चेटकं इमं । मनुस्सकलले जातो किमिहन्ति न मञ्ञति ॥२॥
जलन्तं नवविधं वस्सं वस्सापेसि अनप्पकं । धुमन्धकारं कत्वान पातेसि असनिं बहुं ॥३॥
चक्कायुधं खिपन्तो च नासक्खि किञ्चि कातवे । गहेतब्बं हि गहणं अपस्सन्तो इति ब्रवी ॥४॥
सिद्धत्थ ! कस्मा आसीनो आसने मम सन्तिके । उट्ठेहि आसना नो चे फालेमि हृदयं तव ॥५॥

स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्
पालीभाषा प्राकृतभाषा च (अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 2

अङ्काः –15

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

प्राकृतभाषाम् अधिकृत्य प्रश्नाः -

1. प्राकृतभाषायाः स्वराणां व्यञ्जनानां सयुक्तव्यञ्जनानां च परिचयः देयः ?
2. प्राकृतभाषाम् अनुसृत्य सन्धिपरिचयः विधेयः ।
3. प्राकृतभाषानुसारं कृत्प्रत्ययानां तद्धितप्रत्ययानां च विस्तरेण परिचयः लिखतु ।
4. प्राकृतभाषायाः व्याकरणानुसारं समासपरिचयः विधेयः ।
5. प्राकृतभाषायाः शब्दरूपाणि लिखन्तु – देव, तरु, माला, बुद्धि, धेणु ।
6. धातुरूपाणि लिखन्तु – पच्, कृ, हस्, गम्, कथ् ।
7. प्राकृतभाषायाः संस्कृतभाषायां अनुद्यताम् – **दुर्वृत्तवृत्तम्** शकारः -- अत्तपलिताणे भावे गदे अदंशणं चेडे वि (वि) पाशादबालग्गपदो लिआए णिअलपूलिदं कदुअ थाव (व) इश् । एज्यं मन्ते लक्खिदे ता गच्छामि , अधवा पेवखामि एदं कि एशा मला आदु पुणो बि (वि) मालइश्श । (अवलोक्य) कथं शुमला । भोदु एदिणा पावालेण पच्छादेमि ण । अघा णामविदे एशे ता के बि (वि) अज्जपुल्शे पच्चहिनाणेदि । भोदु एदिणा वादालीपुञ्जिदेण शुक्खपण्णपुडेण पच्छादेमि । । (तथा कृत्वा विचिन्त्य) भोदु एवं दाव। शम्पदं अधिअलणं गच्छिा वबहालं लिहावे (वे) मि ।

जधा अस्थश्श कालणादो शट्टवाहपुत्तचालुदत्ताकेण मम केलक पुप्फकलण्डकं निष्णुज्जाण पवेशिअ वशन्तशेणिआ वाना (वा) दितेति ।

चालुदत्तविणाशाय कलेमि कव (व) ड णव । णअलीए विशुद्धाए पशुधादं ब्व दालुणं ॥

भोदु गच्छामि (इति निष्क्रम्य दृष्ट्वा सभयम)

अविद मादिके ! जेण जेण गच्छामि मग्गेण तेण ज्जेव्य एशे दुश्ट (स्ट) शमणके गहिदकशाओदकं चीवलं गेव्हिअ आगच्छदि । एशे मए णशिशअवाहिदे कदवेले कदावि (वि) में पेक्खिभ एदेण मालिद ति पआशइदशदि । ता कषं गच्छामि (अवलोक्य) भोदु एद अद्धपडिद पाआरखण्ड उल्लदिउ । । एशे म्हि तुलिदतुलिदे रकाणअलीए गअण गच्छन् , भूमीए पाआले हणमशिहले अि महेन्दे । (इति निष्कात)

स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्

निबन्धानुवादरचना(अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 1 **अङ्काः - 15**

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

1. **हिन्दीभाषायाम् अनुद्यताम् -**

चाणक्यस्य पिता चणकः कश्चन **ब्राह्मणः** आसीत् । बाल्ये चाणक्यः सर्वान् **वेदान् शास्त्राणि** च अपठत्। परं सः नीतिशास्त्रम् एव इच्छति स्म । सः यौवने **तक्षशीलायाम्** अवसत्। एकदा सः मगधस्य राज्ञा

धननन्देन लङ्घितः आसीत् । अतः चाणक्यः धनानन्दम् प्रति प्रतीकारम् ऐच्छत् । चाणक्यः धीरेण चन्द्रगुप्तमौर्येण मिलित्वा तं सिंहासने स्थापयितुम् अचिन्तयत् । एका माता स्वपुत्राय अक्रुध्यत्। सा उवाच "पुत्र! त्वम् किमर्थम् एतद् उष्णम् अपूपम् मध्यभागात् अखादत् । अपूपम् तस्य कोणात् खाद" इति । तस्याः वचनानि श्रुत्वा चाणक्यः उपायम् अकरोत्। सः नन्दराज्यस्य सीमाः प्रथमम् अजयत् । ततः सः चन्द्रगुप्तमौर्यं सिंहासने स्थापयित्वा तम् अरक्षत् । **विशाखदत्तस्य** नाटकम् मुद्राराक्षसंचाणक्यस्य चरितं कथयति । प्राचीनकाले भारतवर्षे मगधजनपदे नन्दवंशमिति एकं साम्राज्यम् आसीत् । मगधसाम्राज्यस्य राजधानी **पाटलिपुत्रम्** आसीत् । अस्मिन् साम्राज्ये बुद्धिमन्तः मन्त्रिण:, कर्तव्यनिष्ठा: कर्मचारिण:, गुणवन्त: पन्डिता:, शक्तिमन्त: सैनिका: च आसन्। नगरस्य वैभवम् अत्युत्कृष्टम् आसीत् । राज्ये उत्तमं कृषिकार्यं प्रचलति स्म । अन्त: नागरिका: धनिका: आसन् । शिक्षणव्यवस्था अपि अत्युत्क्रष्टा आसीत् । अस्मिन् एव राज्ये विश्वप्रसिद्ध: नलन्दाविश्वविद्यालय: आसीत् । राज्ये बहूनि वर्षाणि यावत् शासन्व्यवस्था उत्तमरीत्या प्राचलत् । अनन्तरं नन्दवंशे समुत्पन्न: धननन्द: राजा अभवत् । स: परमस्वार्थी इन्द्रियासक्तः च आसीत् । राज्यकार्ये तस्य रुचि: न आसीत् । अतः एव मगधराज्यं समस्याग्रस्तं जातम् । तस्मात् सर्वे नागरिका: चिन्ताग्रस्तः अभवन् । पाटलिपुत्रे बुद्धिमान् सदगुणसम्पन्न: राष्ट्रभक्त: सर्वशास्त्रपारङ्गत: चाणक्य: अपि वसति स्म। सर्वे राष्ट्रभक्ता: चाणक्येन सह परामर्शं कृतवन्त:। चाणक्य: धननन्दं बोधयितुं तस्य सकाशं गतवान्, किन्तु धननन्द: कुपितः जात:, स: चाणक्यस्य कृते अपमानमपि कृतवान् । तदानीं परमसात्विक: चाणक्य: नन्दसाम्राज्यं विनाशायितुं प्रति कृतवान् । स: एकं धीरं शास्त्रनिपुणं वीरं युवानं दृष्टवान् । तस्य नाम 'चन्द्रगुप्त:' इति । चाणक्य: चन्द्रगुप्ते अद्भुतं सामर्थ्यं दृष्टवान्। अतः एव चाण्क्य: स्वबुद्धिकौशल्येन दुष्टात् धननन्दात् राज्याधिकारं हित्त्वा नन्दवशं समूलं विनाश्य चन्द्रगुप्ताय मगधरज्यं दत्तवान् । स्वयं चाणक्य: तस्य महामात्य: अभवत् । चन्द्रगुप्तस्य पराक्रमेण चाणक्यस्य बुद्धिकौशलेन च मगधराज्यं पुनरपि सुखसमृद्धियुक्तम् अभवत् । चाण्क्यस्य मूलनाम "विष्णुगुप्तः" इति आसीत् । स: चणकस्य पुत्र: आसीत् अतः एव 'चाणक्य:' इत्यपि कथ्यते। तस्य एव अपरं नाम 'कौटिल्य:' इत्यपि आसीत् । चाणक्यस्य जन्म ख्रीस्तपूर्वतृतीयशताब्दे अभवत् । स: स्वयं राजनीतिज्ञ: आसीत् । अतः एव राजनीतिशास्त्रं, धर्मशास्त्रं, विधिशास्त्रम्, अर्थशास्त्रं च अधिकृत्य 'अर्थशास्त्रम्' इति ग्रन्थस्य रचनां कृतवान् । अर्थशास्त्रे राजनीतिविषयकानि सूत्राणि सन्ति। चाणक्येन अर्थशास्त्रे पराशर-बृहस्पति-भारद्वाज-मनु-पिशुन-विशालक्ष-आदीनां स्वपूर्ववर्तिनाम् अर्थशास्त्रविदुषाम् अपि उल्लेख: कृत: चाणक्यात् अर्थशास्त्रपरम्परायां 'कामन्दकीय-नीतिसार:' महत्वपूर्ण: ग्रन्थ: अस्ति।

2. **संस्कृतभाषायाम् अनुद्यताम्** -
मेरे मित्र ने पुस्तक पढ़ी I वे लोग घर पर क्या करेंगे I यह गाय का दूध पीता है I हम लोग विद्यालय जाते है I तुम शीघ्र घर जाओ I हमें मित्रों की सहायता करनी चाहिये I विवेक आज घर जायेगा I सदाचार से विश्वास बढता है I हम दोनों ने आज चलचित्र देखा I हम दोनों कक्षा में अपना पाठ पढ़ेंगे । वह घर गई I सन्तोष उत्तम सुख है Iपेड़ से पत्ते गिरते है I मै वाराणसी जाऊंगा I मुझे घर जाना चाहिये I यह राम की किताब है I मै विद्यालय जाऊंगा I प्रयाग में गंगा -यमुना का संगम है |हम सब भारत के नागरिक हैं |वाराणसी गंगा के पावन तट पर स्थित है | वह गया | वह किसका घोड़ा है ? तुम पुस्तक पढ़ो | सिकन्दर कौन था ? सभी छात्र पत्र लिखेंगे I मैं प्रतिदिन स्नान करता हूँ | मैं कल दिल्ली जाऊँगा | सूर्य उदित होगा और कमल खिलेंगे | रात बीतेगी और सवेरा होगा ।

4. **शब्दरूपाणि लिखत** (4) - गुरु, मातृ, हरि, भगवत्, आत्मन्, राजन्
5. **धातुरूपाणि लिखत** (4)– भू, एधु(अनिवार्य:), अद्, हन्, रक्ष्, सेव्, ब्रू, या
6. **संस्कृतभाषाया: महत्त्वम्** इति विषयमधिकृत्य निबन्धं लिखत ।
7. **हिन्दीभाषायाम् अनुद्यताम्** –
क. ददाति प्रतिगृह्णाति गुह्यमाख्याति पृच्छति। भुङ्क्ते भोजयते चैव षड्विधं प्रीतिलक्षणम्।।
ख. वाणी रसवती यस्य,यस्य श्रमवती क्रिया। लक्ष्मी : दानवती यस्य,सफलं तस्य जीवितं ॥

ग. प्रियवाक्यप्रदानेन सर्वे तुष्यन्ति जन्तवः।तस्मात तदैव वक्तव्यम वचने का दरिद्रता॥

स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्

निबन्धानुवादरचना(अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 2 **अङ्काः – 15**

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

1. **हिन्दीभाषायाम् अनुद्यताम्** –

हरियाणाराज्यं (Haryana) भारतस्य राज्यम् अस्ति । क्रिस्ताब्दे १९६६ तमे वर्षे हरियाणा राज्यस्य उदयः अभवत् ।हरियाणा राज्यं प्रवासाय उत्तमम् अस्ति । सर्वत्र उत्तममार्गाः निर्मिताः सन्ति । प्रवासिजनानाम् उत्तमभोजनवसत्यादिव्यवस्था प्रमुखस्थलेषु कल्पिता अस्ति । चण्डीगढ हरियाणाराज्यस्य राजधानी अस्ति । काल्का, अम्बाला, सूरजकुण्ड, कुरुक्षेत्रं, रेवारी, मुख्यनिस्थानानि सन्ति । अम्बाला, भिवानी, कुरुक्षेत्रं सूरजकुण्ड प्रेक्षणीयस्थलानि सन्ति । पानीपत्, गुड़गांव, फरीदाबाद औद्योगिकस्थलानि सन्ति। वस्तुतः तु चण्डीगढनगरं पञ्जाबहरियाणाराज्ययोः राजधानी अस्ति ।चण्डीगढनगरस्य स्वच्छनगरं तथा उत्तमतया योजितनगरम् इति प्रसिद्धिः अस्ति । पाणिपतनगरेण एतिहासिकमहत्वं प्राप्तम् अस्ति ।हिस्सार राजगृहाणि दुर्गं च अतीवाकर्षकाणि सन्ति । पिञ्जोरप्रदेशे सुन्दरवाटिकाः सन्ति । हरियाणा-राज्यस्य नामकरणे विभिन्नमतानि सन्ति । प्राचीनकाले अस्मिन् प्रदेशे बृहदारण्यम् आसीत्, अतः इदं क्षेत्रं “हरि अरण्य” इति कथ्यते स्म । समयान्तरे “हरि अरण्य” इत्यस्य अपभ्रंशत्वात् हरियाणा इत्यभवत् ।अस्मिन् प्रदेशे बहवः जनाः शिवस्य उपासकाः आसन्, अतः इदं स्थलं शिवस्य हरस्य वा गृहं कथ्यते स्म । तेन “हर अरण्य” इति नाम आसीत् । समयान्तरे हरियाणा इति नाम अभवत् । “आरयाणा” इत्यस्य अर्थः लुण्ठनम् इति । तस्मात् हरियाणा शब्दस्य निष्पत्तिः जाता ।हरितमयं क्षेत्रं प्रदेशः वा इत्यर्थे “हरियाणा” शब्दस्य व्युत्पत्तिः अभवत् । ई. स. १३२८ तमस्य वर्षस्य कस्मिँश्चित् संस्कृताभिलेखे हरियाणा-शब्दस्य उल्लेखः दृश्यते। पौराणिककथानुसारं कुरुक्षेत्रं पौराणिकस्थलेषु अन्यतमम् अस्ति । अस्यां भूमौ पाण्डवकौरवाणां महाभारत-युद्धम् अभवत् । नगरमिदं हरियाणा-राज्यस्य मण्डलं विद्यते । कुरुक्षेत्र-मण्डलस्य मुख्यालयः कुरुक्षेत्रे एव अस्ति । नगरमिदं हरियाणा-राज्यस्य प्रसिद्धं स्थलं वर्तते । इदं नगरं हरियाणा-राज्यस्य उत्तरदिशि स्थितम् अस्ति । इदं नगरं परितः अम्बाला-नगरं, यमुनानगरं, करनाल-नगरं, कैथल-नगरं च स्थितम् अस्ति । इदं नगरं देहली-नगरेण, अमृतसर-नगरेण च सह सम्बद्धम् अस्ति । नगरमिदं राष्ट्रियराजमार्गे, रेलमार्गे च स्थितम् अस्ति । इदमेकम् ऐतिहासिकं हिन्दुतीर्थस्थलम अस्ति ।समयान्तरे अस्य नगरस्य इतिहासस्य प्रभुत्वं वर्धमानम् अस्ति । भगवान् बुद्ध, नैकाः सिक्खधर्मगुरवः च अपि तत्र गतवन्तः आसन् । तत्र गत्वा तैः बहूनि सामाजिककार्याणि कृतानि सन्ति । अस्मिन् नगरे बहूनि धार्मिकस्थलानि सन्ति । यथा – मन्दिराणि, सिक्खोपासनागृहाणि च । एतैः स्थलैः कुरुक्षेत्रस्य आकर्षणे वृद्धिर्भवति । तत्र “ब्रह्मा सरोवर टैङ्क्” अस्ति । सूर्यग्रहणसमये श्रद्धालूनां सम्मर्दः भवति । समीपे सरोवरः अपि अस्ति । तस्मिन् सरोवरे श्रद्धालवः स्नानं कुर्वन्ति । जनाः तेषां मृतपितॄणां मोक्षार्थं पिण्डदानं कुर्वन्ति । इदं स्थलं विश्वस्य पुण्यतीर्थस्थलेषु अन्यतमम् अस्ति । यतः अस्य नगरस्य ज्योतिसार-क्षेत्रे भगवता कृष्णेन अर्जुनाय गीतोपदेशः प्रदत्तः आसीत् ।

2. संस्कृतभाषायाम् अनुद्यताम् -

भारतीय संस्कृति सर्वश्रेष्ठ है |सभी निरोग रहें और कल्याण प्राप्त करें |सच और मीठा बोलो । मैं - तुम । आप - वह । यहां - वहां । ऐसा - वैसा । ऊपर – नीचे । गांव में - नगर में । मेरा गीत । मेरी माँ - मेरे पिता - मेरा भाई – मेरी बहन, मेरे गुरु । वह – यह । मैं पढ़ूं , तुम पढों, आप पढें । अच्छा जीवन । गांव के छात्र, शहर के छात्र । जब-जब, तब-तब । करो । खाओ । पीओ । नाचो । देखो । गाओ । अरे आओ । यहां आओ । मुझे देखो, उसको मत । ये करो, वो नहीं । ऐसे करो, वैसे नहीं । आज करो, कल नहीं । स्नान करो । भोजन मत करो । आज मत सोना । कार्य

करो । मैं हूँ । तुम हो । कौन नहीं है । सब कहां हैं । मुझे संगीत पसन्द है। ठीक है, बैठ जाओ । माँ को मत बोलना । मेरे विषय में मत सोचो । बच्चों, आप खेलो । आप सो जाओ । आज कार्य नहीं होगा । मैं नहीं पढूगां । मित्रों, मेरी सहायता करो । आपका लक्ष्य क्या है ।

4. **शब्दरूपाणि लिखत** (4) - राम, सखि, विश्वपा, गो, चन्द्रमस्, विद्वस्,

5. **धातुरूपाणि लिखत** (4)– भू, एध्(अनिवार्य), अस्, स्तु, सह्, गम्, स्था

6. **संस्कृतभाषायाः महत्त्वम्** इति विषयमधिकृत्य निबन्धं लिखत ।

7. **हिन्दीभाषायाम् अनुद्यताम्** –

क. सेवितव्यो महावृक्षः फ़लच्छाया समन्वितः। यदि देवाद फलं नास्ति,छाया केन निवार्यते।।

ख. मूर्खस्य पञ्च चिह्नानि गर्वो दुर्वचनं तथा। क्रोधश्च दृढवादश्च परवाक्येष्वनादरः॥

ग. पुस्तकस्था तु या विद्या,परहस्तगतं च धनम्। कार्यकाले समुत्तपन्ने न सा विद्या न तद् धनम्।।

स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्
नीतिसाहित्यम्(अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 1 **अङ्काः – 15**

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

1. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं नीतिशतकम् इति ग्रन्थस्य** केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या संस्कृतमाध्यमेन कुरुत -
   02, 04, 10, 19, 25, 35, 45
2. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं विदुरनीतिः इति** ग्रन्थस्य प्रथमोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -
   05, 10, 19, 36, 68, 100, 115
3. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं विदुरनीतिः इति** ग्रन्थस्य द्वितीयोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -
   01, 08, 36, 40, 50, 65, 72
4. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता इति** ग्रन्थस्य द्वितीयोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -
   04, 15, 25, 28, 47, 61, 67
5. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता इति** ग्रन्थस्य पञ्चदशोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -
   02, 05, 08, 10, 12, 16, 20
6. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता** ग्रन्थस्य अष्टादशोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -
   05, 12, 22, 33, 44, 55, 78

स्नातकोत्तर संस्कृतम् *(M.A. SAMSKRIT) 3RD Sem* तृतीयं सत्रम्
नीतिसाहित्यम् (अनिवार्य-प्रश्नपत्र)

प्रदत्तकार्यम् – 2 **अङ्काः – 15**

निर्देशः - सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः ।

1. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं नीतिशतकस्य** केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या संस्कृतमाध्यमेन कुरुत -

05, 08, 12, 17, 29, 39, 55

2. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं विदुरनीतिः** ग्रन्थस्य प्रथमोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -

07, 15, 21, 39, 63, 98, 111

3. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं विदुरनीतिः** ग्रन्थस्य द्वितीयोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -

03, 06, 38, 47, 57, 69, 78

4. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता** ग्रन्थस्य द्वितीयोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -

08, 19, 29, 35, 51, 65, 72

5. **अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता** ग्रन्थस्य पञ्चदशोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -

01, 04, 07, 11, 13, 17, 19

6. अधोलिखित-श्लोक-संख्यानुसारं श्रीमद्भगवद्गीता ग्रन्थस्य अष्टादशोऽध्यायस्य केषाञ्चित् पञ्च श्लोकानां सप्रसंगव्याख्या विधेया -

03, 15, 28, 39, 49, 59, 70

एम॰ ए॰ संस्कृतम्

द्वितीयं वर्षम् (तृतीयं सत्रम्)

षोडशं पत्रम् (msk 16) - पद्यसाहित्यं गद्यसाहित्यञ्च

प्रदत्तकार्यम् **- 1** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।

1. पञ्चप्रश्नानां संक्षेपेण उत्तरं संस्कृतेन प्रदेयम् **-**

क. रघुवंशमहा काव्यस्य प्रथम - चतुर्दशसर्गयोः किं नाम अस्ति ?

ख. रघुवंशमहा काव्ये कयोः मङ्गलाचरणं वर्तते ?

ग. रघुवंशमहा काव्यस्य प्रथमे - द्विती ये सर्गे कस्य वर्णनं विद्यते ?

घ. सहस्रगुणमुत्स्रष्टुम् आदत्ते हि रसं रविः अस्याः पङ्क्तेः कर्त्ताः कः?

ङ कादम्बरी कस्य रचना वर्तते ?
च. कादम्बरी आधारिता नां प्रश्नानां सुमेलनं कुर्वन्तु (अनिवा र्यः)-
1) महा श्वेता इंद्रायुधः
2) कादम्बरी चन्द्रापीडः
3) उज्जयिन्याः नृपः अच्छोदः
4) आश्रमः पुण्डरीकः
5) अश्वः ता रापीडः
6) सरोवरः वैशम्पायनः
7) शुकनाम जाबालिमहर्षेः
2. क. निर्धारितस्य महा काव्यस्य प्रथमसर्गस्य निम्नश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा द्वयोः श्लोकयोः
व्याख्या विधेया - 3,18,22,48,72,85 ।
ख. महा कवेः कालिदासस्य परिचयं लिखत ।
3. क. निर्धारितस्य महा काव्यस्य चतुर्दशसर्गस्य श्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा द्वयोः श्लोकयोः
व्याख्या विधेया ।
ख. महा कवेः कालिदासस्य काव्यशैल्याः परिचयं प्रयच्छत ।
4. क. महा कवेः बाणभट्टस्य परिचयं प्रयच्छत ।
5. क. कादम्बर्यां महा श्वेता वृत्तान्तस्य सारं लिखत ।

एम॰ ए॰ संस्कृतम्
द्वितीयं वर्षम् (तृतीयं सत्रम्)
षोडशं पत्रम् (msk 16) - पद्यसाहित्यं गद्यसाहित्यञ्च

प्रदत्तकार्यम् **– 2** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।
1. पञ्चप्रश्नानां संक्षेपेण उत्तरं संस्कृतेन प्रदेयम् **-**
क. रघुवंशमहा काव्ये कयोः मङ्गलाचरणं वर्तते ?
ख. रघुवंशमहा काव्यस्य चतुर्दशे सर्गे कस्य वर्णनं विद्यते ?
ग. प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजाव्यतिक्रमः इदं वा क्यं कुत्र विद्यते ?
घ. रघुवंशमहा काव्ये कति सर्गाः सन्ति ?
ङ कादम्बरी इति शब्दस्य कोऽर्थः ?
च. कादम्बरी कथा कुतः गृही ता ?
2. क. निर्धारितस्य महा काव्यस्य प्रथमसर्गस्य निम्नश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा द्वयोः श्लोकयोः

व्याख्या विधेया ।10,15,24,31,59,79,
ख. रघुवंशमहा काव्यस्य प्रथमसर्गस्य संक्षेपेण सारं लिखत ।

3. क. निर्धारितस्य महा काव्यस्य चतुर्दशसर्गस्य श्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा द्वयोः श्लोकयोः
व्याख्या विधेया ।
ख. रघुवंशमहा काव्यस्य चतुर्दशसर्गस्य संक्षेपेण सारं लिखत ।

4. क. कादम्बरी कथा मुखस्य संक्षेपेण परिचयं प्रयच्छत ।

5. क. बाणभट्टस्य काव्यशैल्याः परिचयं प्रयच्छत ।

एम॰ ए॰ संस्कृतम्
द्विती यं वर्षम् (तृती यं सत्रम्)
सप्तदशं पत्रम् (msk 17) - नाट्यसाहित्यं नाट्यशास्त्रञ्च

प्रदत्तकार्यम् **– 1** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।

1. पञ्चप्रश्नानां संक्षेपेण उत्तरं संस्कृतेन प्रदेयम् **-**

क. मृच्छकटिकम् इत्यस्य शब्दस्य कोऽर्थः ?
ख. नाट्यशास्त्रस्य रचयिता कः ?
ग. रत्नावली नाटिका कस्य रचना वर्तते ?
घ. रत्नावल्यां कयोः मङ्गलाचरणं वर्तते ?
ङ सुखं हि दुःखा न्यनुभूय शोभते इदं वा क्यं कुत्र विद्यते?
च. मृच्छकटिकाधारिता नां प्रश्नानां सुमेलनं कुर्वन्तु (अनिवा र्यः)-

1) मृच्छकटिकम् आर्यक - अपहरणम्
2) नायकः शकारः
3) तृती योऽङ्कः प्रकरणम्
4) विदूषकः व्यवहा रः
5) उद्यानः रोहसेनः
6) सप्तमो ऽङ्कः चारुदत्तः
7) प्रतिनायकः मैत्रेयः
8) चारुदत्तपुत्रः कामदेवा यतनम्
9) नवमो ऽङ्कः द्विती योऽङ्कः
10)द्यूतकरसंवा हकः सन्धिच्छेदः

2. क. निर्दिष्टप्रकरणस्य प्रथमघटकानुसारं प्रदत्तश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा श्लोकद्वयोः व्याख्या

विधेया ।
ख. महा कवेः शूद्रकस्य अथवा चारुदत्तस्य परिचयं लिखत ।
3. क. निर्धारिता याः नाटिकायाः निम्नश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा श्लोकद्वयोः व्याख्या विधेया -
1,6,7,10,23 (प्रथमो ऽङ्कः), 4,5,16,19,20,21(द्विती योऽङ्कः) ।
ख. महा कवेः हर्षवर्धनस्य काव्यशैल्याः परिचयं प्रयच्छत ।
4. नाट्यशास्त्रस्य प्रथमा ध्यायस्य विषयवस्तुं प्रतिपादयत ।

एम॰ ए॰ संस्कृतम्

द्विती यं वर्षम् (तृती यं सत्रम्)

सप्तदशं पत्रम् (msk 17) **-** नाट्यसाहित्यं नाट्यशास्त्रञ्च

प्रदत्तकार्यम् **– 2** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।
1. पञ्चप्रश्नानां संक्षेपेण उत्तरं संस्कृतेन प्रदेयम् **-**
क. मृच्छकटिकम् इत्यत्र कः सन्धिः ?
ख. मृच्छकटिके चौरकर्म कः प्रशंसति ?
ग. प्रकरणस्य किं लक्षणम् ?
घ.अानीय झटिति घटयति विधिः अभिमतम् अभिमुखी भूतः इदं वा क्यं कुत्र विद्यते ?
ङ नाट्यशास्त्रस्य द्विती याध्यायस्य किन्नाम ?
च. रत्नावल्याधारिता नां प्रश्नानां सुमेलनं कुर्वन्तु (अनिवा र्यः)-
1) तृती योऽङ्कः विक्रमबाहोः पुत्री, नायिका
2) उदयनः वसन्तकः
3) विदूषकः वा सवदत्ता
4) चतुर्थो ऽङ्कः संकेतः
5) सागरिका द्विती योऽङ्कः
6) राजमहिषी वत्सदेशनृपः, नायकः
7) कदलीगृह यौगन्धरायणः
8) मदनमहो त्सवः प्रथमो ऽङ्कः
9) प्रधानामा ________त्यः ऐन्द्रजालिकः
2. क. निर्दिष्टप्रकरणस्य द्विती यघटकानुसारं प्रदत्तश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा श्लोकद्वयोः व्याख्या
विधेया ।
ख. मृच्छकटिकस्य अङ्कानां संक्षेपेण सारं लिखत ।

3. क. निर्धारिता याः नाटिकायाः निम्नश्लोकेषु स्वयमेव श्लोकानां चयनं कृत्वा श्लोकद्वयोः व्याख्या विधेया -
3,5,6,9,15,19(तृती योऽङ्कः), 1,11,16,20(चतुर्थो ऽङ्कः) ।
ख. रत्नावली नाटिकायाः संक्षेपेण सारं लिखत ।
4. नाट्यशास्त्रस्य द्विती याध्यायस्य विषयवस्तुं प्रतिपादयत।

एम॰ ए॰ संस्कृतम्
द्विती यं वर्षम् (तृतीयं सत्रम्)
अष्टादशं पत्रम् (msk 18) - काव्यशास्त्रम्

प्रदत्तकार्यम् **– 1** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।
प्रथमः प्रश्न अनिवा र्योऽस्ति । अन्यपञ्चप्रश्नानाम् उत्तरं प्रदेयम् **-**

1. सुमेलनं कुर्वन्तु -
(1) आचार्यः मम्मटः ध्वन्यालोकः
(2)शिवेतरक्षतये आर्थी व्यंजना
(3)अदोषौ काव्यप्रकाशः
(4)गुणीभूतव्यङ्ग्यम् अष्टविधा
(5)अन्यसन्निधिः काव्यस्वरूपम्
(6)आर्थी व्यंजना काव्यप्रयोजनम्
(7)वी ररसः मध्यमकाव्यम्
(8)आनन्दवर्धनाचार्यः उत्साहः
2. मम्मटा चार्यानुसारं कानि कानि काव्यप्रयोजनानि ? विशदेन वर्णयत ।
3. मम्मटा चार्यानुसारं काव्यलक्षणं किम् ? स्पष्टयत ।
4. काव्यप्रकाशानुसारं नाट्ये कति रसाः स्मृताः ? संक्षेपेण वर्णनं कुर्वन्तु ?
5. गुणीभूत-व्यङ्ग्य-काव्यस्य कति भेदाः सन्ति ? सोदाहरणं वर्णनं कुरुत ।
6. काव्यप्रकाशानुसारं कति रसदोषाः भवन्ति ? विवेचयत ।
7. त्रयाणाम् अलङ्काराणां सोदाहरणं व्याख्यां कुरुत-
अनुप्रासः, यमकम् , श्लेषः, रूपकम् , निदर्शना, संकरः, उत्प्रेक्षा।

एम० ए० संस्कृतम्
द्विती यं वर्षम् (तृतीयं सत्रम्)
अष्टादशं पत्रम् (msk 18) **-** काव्यशास्त्रम्

प्रदत्तकार्यम् **- 2.** अङ्काः **- 15**

निर्देशः **-** सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषायां समा धेयाः ।
प्रथमः प्रश्न अनिवा र्योऽस्ति । अन्यपञ्चप्रश्नानाम् उत्तरं प्रदेयम् **-**
1. क. सुमेलनं कुर्वन्तु -
(1) शक्तिः पञ्चविधः
(2)व्यञ्जना उपादानम्
(3)रामलक्ष्मणौ रसदोषाः
(4)काव्यप्रकाशे उद्योताः
(5)स्वसिद्धये पराक्षेपम् काव्यहेतुः
(6)श्रृङ्गारः शब्दशक्तिः

(7)त्रयोदश उल्लासाः
(8)ध्वन्यालोके साहचर्यम्
2. काव्यप्रकाशानुसारं काव्योत्पत्तेः के हेतवः सन्ति ?
3. मम्मटा चार्यानुसारं के शब्दशक्तयः ? सविस्तरेण स्पष्टयत ।
4. का नाम आर्थी व्यञ्जना ? सोदाहरणं स्पष्टयत ।
5. काव्यप्रकाशानुसारं रसानां कति स्थायीभावाः ? के च ते ?
6. मम्मटा चार्यानुसारं काव्ये कति गुणाः भवन्ति ? नामो ल्लेखपूर्वकं व्याख्यां कुरुत ।
7. त्रयाणाम् अलङ्काराणां सोदाहरणं व्याख्यां कुरुत-
वक्रोक्तिः , उपमा , अर्था न्तरन्यासः, अपह्नुतिः , दृष्टान्तः, संसृष्टिः , विभावना ।_